

Nieuw Guinea en etnografen

Olav Petri

September 2019

Finschhafen heette een plaats aan de noordkust van Papua Nieuw Guinea, een gebied dat tot 1919 samen met de Bismarck archipel en omgeving Deutsch Neuguinea heette, een Duitse kolonie. Finsch was een zeer ondernemende Duitse etnograaf en vogelliefhebber die daar actief was in de XIX-e eeuw. Het was de tijd van Stanley en Livingstone, de tijd waarin Europeanen en Amerikanen de oerwouden introkken op zoek naar bijzondere planten, nuttige ertsen, mensenrassen, volkeren die bijzondere gewoontes hadden en die eventueel voor een van de vele richtingen van het christendom te interesseren waren. Handelsfirma's waren alom actief met vertegenwoordigers op zoek naar goede zaken. Goede en kwade bedoelingen liepen hand in hand...

Sovjet-Russische bronnen schreven nare dingen over de bezigheden van deze Duitse etnograaf Finsch en prezen, om aan te geven hoe het ook kon, hun eigen aardige en onbaatzuchtige etnograaf Mikloecho Maklaj de hemel in. Nou moet je met Russische bronnen van de jaren 30-50 extra oppassen omdat sovjet auteurs destijds graag uitvindingen en ontdekkingen toeschreven aan eenvoudige Russen wier werk helaas door boze kapitalisten in vergetelheid geraakt was zodat anderen met de veren waren gaan strijken.

Mikloecho-Maklaj heette de Russische ethnograaf, een man die in positieve zin contacten legde met de plaatselijke bevolking op Nieuw Guinea. De Duitser Finsch daarentegen had ook handelsbelangen in Melanesië en had zo zijn methoden om mensen tamelijk onvrijwillig aan het werk te krijgen. Kopra was een geliefd product en bewoners van Melanesië werden vaak in de kokospalmen aan het werk gezet. Slavenarbeid met kopra. Toevallig heb ik een recent uitgegeven Duits boek gevonden over de praktijken van Duitse koloniale ondernemers en bestuurders. De sovjets hadden dit keer niet gelogen, een nare man die Finsch...

Werk en naam

En dan Mikloecho-Maklaj (1846-1888). Een etnograaf uit Rusland verwacht je eerder in noord Siberië aan te treffen, bij de vele zogenaamde Kleine Volkeren van het Noorden, dan in de tropen. De Sovjet Unie, Rusland en ook Oekraïne wijdden postzegels aan deze man wiens naam exotisch aandoet. Hij werd geboren in Rusland en stamde af van een kozakkenfamilie uit de Oekraïne die in de adelstand verheven was. Het was een ondernemende man, rusteloos en energiek.

Mikloecho is een Oekraïense variant op de naam Nicolaas. De toevoeging Maklaj heeft een eigenaardige geschiedenis. Al in Jena publiceerde Mikloech Maklaj onder de naam N. Von Maklay. Hij publiceerde ook onder de naam "baron de Miklucho Maklai". In doopboeken is de toevoeging niet terug te vinden. Verondersteld wordt dat hij adellijke elementen aan zijn naam toevoegde omdat zoiets deuren opende. Ook de beroemde reiziger en wetenschapper Alexander von Humboldt deed

Beroemd werd Mikloecho Maklaj door zijn verblijf tussen de “wilden” op de kust van Nieuw Guinea. Rusland hielp het project, zorgde voor vervoer per oorlogsschip naar Azië. (De Russische marine had overigens voor zijn veiligheid wat landmijnen geplaatst om zijn hut, want je wist maar nooit wat de Papoea's zouden doen.) Hij verbleef daar een half jaar en zijn publicaties over de contacten met de mensen werden alom geprezen. Zijn bekendheid opende vele deuren, ook in Batavia waar hij bij de gouverneur generaal verbleef. Hij trouwde met een Australische weduwe, Roberson, dochter van de gouverneur generaal. Nakomelingen leven nog in Australië en zijn actief, ook op etnografisch gebied.

Mikloecho-Maklaj probeerde het kustgebied in het noorden van (heden) Papua Nieuw Guinea te vrijwaren van koloniale uitbuiting. Hij noemde 300 kilometer naar zichzelf, de Maklaj kust, en probeerde Rusland en later Duitsland te bewegen een protectoraat over dit gebied uit te laten roepen. Rusland wilde niet, maar Duitsland gaf toe en veranderde het land uiteindelijk in een kolonie. Het westen was overigens pas erkend als Nederlands bezit sinds 1828. Finschhafen en Mikloecho Maklaj kust zijn als geografische namen min of meer verdwenen, de naam “Russische kust” is als aanduiding nog wel in gebruik bij de bevolking.

Denkbeelden

Een stelling van Mikloecho Maklaj die opzien baarde, was het punt dat alle volkeren eigenlijk mensen waren van één soort en dat het geen zin had om onderscheid te maken tussen hogere en lagere volkeren en rassen. We komen in die tijd ook wetenschappers tegen die harde gegevens trachtten te vinden over oermensen, over zuivere rassen, en daarbij ook dachten aan hogere en lagere volkeren - buiten Europa noemde men een volk vaak een “stam”- waarbij de blanke Europeanen uiteraard tot de hoogste soort zouden behoren. Door DNA onderzoek wordt steeds duidelijker dat tal van theorieën niet kloppen en dat Mikloecho Maklaj in de buurt van de waarheid zat.

